

Բացակայ Այցելում

... Դեռ նոր ընդունում էի Տոկան - Չայի կայարանին սպասարկութեան մէջ, երբ, գիշեր մը, շատ ուշ, զգացի ներկայութիւնը այն անսպասելի, այն ինքնակոչ բայց բացակայ Այցելուն:

Տոկան - Չայ, նախապաշտօնագրեւոր - օրերուն, ամէնէն փոքր, աննշան կայարանն էր Հայտար - Փաշայէն իսկի - Շէհիր ձգուող երկաթուղագծին, Կէյպէ չհասած, անտուփիտ ձորակի մը գրեթէ միակ քարուկիւր շինութիւնն էր անիկա: Հոն հասած օրէս իսկ, հակառակ ամայութեան, սիրած էի այդ վայրը: Բնութեան շատ քիչ խաթարում, գրեթէ կոյս ու վայրի անկիւններէն մէկն էր մեր ձորակը: Գնացքի որդ, հաղուողէպ պահերէն դուրս լուծիւնը մեր մնայուն բարեկամն էր. լուծիւնը՝ յաճախ՝ համար ու մունջ, երբեմն՝ փափառուն, մերթ ընդ մերթ ալ՝ տրոփուն հոփի ու ջրի մրմունջներով...

Կայարանի սողեւէն, մեզմէ քիչ հեռու կը հոսէր Սաքարիան: Մացառոտ ճիւղերուն ընդմէջէն կը նշմարուէր ալիքներուն անհանգարտ նշոյլը: Առհասարակ բարեհամբոյր գետակ մըն էր Սաքարիան. սակայն գիշերները խառնիքի նուազներ կ'ունենար. այդ ստեն ջրափեայ կոծողերու կամ քարերու վրայ կը փշրէր մշտահոս իր յուզումները...

Գարնանափերջի այն եղանակին, ուր հասայ առաջին անգամ Տոկան - Չայ, սովորութիւն բրած էի իրիկունները դուրս գալ. գիշերուան ա-

ռաջին պահերը կ'անցրէի աննպատակ թափառումներով: Կը սիրէի դիտել շուրջս, երբ բոլոր իրերն ու իրողութիւնները կը լուծուէին մեծ ստուերներու խորը. այն բոլոր մանրամասնութիւնները, որոնց կը կառչէին ցերեկը զգայաբանքներս, կը փերածուէին գիշերը կական խորհուրդներու: Կայրափութակի եւ ես. բնթացիկ, իմանալի զգայութիւններէս տարբեր, աննախնիքայ սարսուռներ կ'անցնէին մէջէս. միւրն անջրպետը որ շուրջս էր, ինծի կը հագորդէր իմաստներ, որ ոչ աչքէս կ'անցնէին, ոչ ականջէս, ոչ մտքէս, այսուհանդերձ կ'իմանայի պանծ խորագէտ. այդ գիշերային բարբառը կը լեցնէր զիս մինչեւ շուրթս ու կը յորդէր...

Այն իրիկուն, — մէկը այն սովորական իրիկուններէն, որոնց յիշատակը սակայն մեր մէջ կը սկսի աճել ի վերջոյ մշտադալար ծառի մը նման — կանուխ վերադարձայ կայարան: Կայարանապետս քաշուած էր արդէն փեր, բնտանիքին մօտ: Գրասենեակին մէջ, սովորականին պէս, մնացեր էի առանձին: Վերէն, առաստաղին միւս կողմէն շշուկները, ոտնաձայնները հեռացան ու լսեցին...

Անցայ Մարիսի հեռադրական գործիքին սողեւ. պաշտօնիս բերումով, հարկադրուած էի վարժուիլ հեռադրական փոխանակութիւններու. գիշերուան այս ուշ ժամերուն բոլոր գնացքները կանդ ստած, հասած են իրենց հանգրուաններուն. հեռադրական գիծը խաղաղ է եւ մունջ. իսկ եւ իսկ տրամադրելի ինծի նման նորամարժներու:

Արդէն վարժ եմ Մարիսի նշանադրերուն.

ինձի համար կը փորձեմ բառեր ... բառերէն
անդին դեռ չեմ կրնար անցնիլ :

Մասներուս տակ նշանատու լծակը սկսաւ
կափկափել : Գործիքս կը կմկմայ ու կը հեզնէ...

Թա՛ք, թա՛ք ... թի՛ք, թի՛ք ...

Կարճ, երկար ... հատու, ձիգ ... մետաղ-
եայ ակոսներու թթթքոցը կենդանացուց գրա-
սենեակին բոլոր անդորրութիւնը : Թուղթի
նուրբ երկրը կը թառակէր արձանագրիչ անուա-
կին առջեւէն. կէտերու եւ գիծերու լարը կ'եր-
կարէր, կը թնձկուէր աչքիս առջեւ ...

Ու մինչ կը փորձէի կարճ խօսքեր—**Ֆրան-
սերէն** չեղումով — նեակ ածայի թեւերու եր-
կայնքին, յանկարծ անակնկալ հականշաններ
խանդարեցին զիս : Էսկի — Շէշիրի կողմէն ան-
ձանօթ ձեռք մը կապտեր էր բառերս : Թերեւս,
ուրիշ կայարանէ մը, ինձի նման նորափարժ ա-
շակերտ մը կը փորձէր թոթովել գիշերուան այս
ուշ պահուն ...

Սպասեցի, արձանագրիչ անուակս ոտոտ-
եց. երկրին վրայ կէտեր ու գիծեր իմաստ ա-
ւին :

— Ո՞վ է հոգ ...

Պատասխանեցի :

— Աշակերտ մը ... իսկ դո՞ւն ...

Կրկին գործիքիս լեզուակը ճզճզաց, ու յըս-
տակ, հատիկ հատիկ նշաններ ծաղկեցան երի-
զին վրայ ... կարգացի :

— Կայարանապետի մը աղջիկը ...

Յոգնած, սկեպտիկ ժպիտ մը չկրցայ զըս-
տել : Իր կողմը նետեցի ծուռ ու չիտակ, թոթով
բառեր :

— Դո՛ւն, սուտ ... դո՛ւն, կատակ ...

Գործիքը պնդեց :

— Ես՝ իրաւ ... ես՝ ոչ — կատակ ...

Ու փոխնի փոխ, մետաղեայ սակզներու տա-
կէն իրարու նետեցինք հատկատեալ բանեք : պիտի
բռնէի նոյն իսկ ժպիտներ, ակնարկներ ...

Հարցուցի :

— Ո՞ր կայարանը՝ աղջտեղ :

— Հայրիկի կայարանը :

— Դո՛ւն, իրա՛ւ, աղջի՞կ ...

— Հայրիկի միակ աղջիկը ...

— Դո՛ւն, Օրիորդ ի՞նչ ...

— Ես ... Օրիորդ ... անյայտուհի ...

Այսքան : Գործիքը լեց աշուհեակ : Մնա-
ցի ձեռնթափ : Լախտի հարուածի մը ուժգնու-
թեամբ զրատենեակին, կայարանին, գիշերուան
ամայութիւնը իջաւ ուսերուս : Քուեր կը ծան-
րացնէր կողերս : Անցայ սենեակս :

Յաջորդ օրը գրեթէ մոտցած էր գիշերային
այդ ասուլիսը :

Իրիկունը, սոփորական պտույտէն վերջ,
ստուերով եւ խորհուրդով ծանրաբեռն, **Երբ կը-**
կին մտայ զրատենեակ ու վառեցի լամբարտ,
Երբ ստատապէն վեր լեցին սանաձայնները,
այն ստեն յեղակարծօրէն, զգացի որ մինակ
չեմ. անմիջապէս վերջիչեցի **Անյայտուհի** ...
Լսուիման դուռ բանալով, **ԲԱՅԱԿԱՆ**՝ անպա-
լարար, յամբօրէն մտեր էր ներս, եկած էր ինձի
հետ բաժնելու զրատենեակիս առանձնութիւնը,
կեանքիս առանձնութիւնը ...

Սօսելու անդիմադրելի պապակ մը կը զգա-
յի : Անցայ Մորաի գործիքիս առջեւ : Առաջին
թիթթաքներս դտան անմիջապէս այն մէկը —
Մենուհին — որ կարծէք կը սպասէր ժամագրու-
թեան. ժամագրութեան՝ ո՛չ, գիշերուան այդ
ուշ պահուն :

— Ուրեմն, կրկին ... դո՛ւն ...

— Այո, կրկին, ես ...

— Դուն ... դուն, բայց ո՞վ ...

— Ես, կայարանապետի աղջիկը ...

— Այսի՞նքն ...

— Այսինքն ... Անյայտուհին :

Անտարակոյս, Անիկա՛ :

Մեր անկարելի հանդիպումի այդ երկրորդ
գիշերը, Անյայտուհին ինձի թուեցաւ արդէն
ձանօթ, գրեթէ անխուսափելի : Հեռագրական ե-
րկրիս վրայ ծորող կէտերն ու նիւերը կը թրթր-
տային տաք, կենդանի բառերու նման, ծաղկած՝

մտերիմ, չստ մտերիմ չըթուցի մը վրայ :
Մատեներու տակ նշանատու լծակը բազկերակ
մըն էր : մետաղը կը դողար սրտի մը բարախու-
մէն : օտար ֆերմութիւն մը կուգար հետազոտ-
թելի մէջէն կը ծառայէր մարմինէն ներս :

Ու շարունակեցի :

— Գեո հոգ . . . միշտ հոգ, իմ Անյայտու-
հի . . .

— Այո՛, միշտ հոս, իմ բարեկամ :

— Բայց ինչո՞ւ սպասել :

— Քաղցր է սպասել :

— Մինչեւ ե՞րբ . . .

— Մինչեւ « գիշեր բարի » :

— Ուրեմն գիշեր բարի, իմ Անյայտուհի :

— Գիշեր բարի, իմ բարեկամ :

Այդ իրիկուն գլուխս արեւուստ մէջ մնացի
երկար գործիքիս սոջին : Մի գուցէ քմահաճ
պաշտօնեայի մը կատակն էր այդ խաղը : Թե-
րեւ « մի ոմն » է, ո՞վ գիտէ ո՞ւր, որ կը սիրէ
գրօնուի իմ թերափարթ մարդանքներով . . .

Եւ սակայն . . .

Եւ սակայն, բոլոր հաւանական ու միակ
կարելիութիւններէն դուրս, հոգիս կտոշեր էր
այդ գիշեր Անուրջի մը : Գիշերն ու մենութիւնը,
այլիք այլիք, կը թառայէին չուրջս : կը կարծէի
ընկզմիլ, խեղդուիլ . . . Անսպառ լուսութիւնը կը
գաւազդէր ինձ, իր կոյր աչքերը կը լրտեսէին
մտածումներուս փախուստը . . . Ու երիտա-
սարդ, րզճակարօտ հոգիս իր թեւերը կը սլա-
ղէր ստուերի մը, կը պլլուէր փրփուրին, Երա-
զին, ԲԱՅԱԿԱՅին . . .

Երբ այդ գիշեր բարձրացայ սենեակ, մտա-
ծումս ծանր էր ու յիշ. մի ինչ որ բան փակեր,
կտոշեր էր անոր . . . ու կը ծլէր անոր խորը :

Յաջորդ օրը, զգուշարար հարցափորձեցի
անցնող — դարձող դնացիներու ծանօթ պաշտօնե-
աներ. տեղեկութիւններ փոխեցի, ասանց սա-
կայն գաղտնիքս պարզելու, կայարանապետնե-
րու, կայարաններու մէջ աշխատող նորամուտ
աշակերտներու մասին : Կասկածներ արթնցնե-
լու, չփոթութիւնս չկարենայ գաղելու փախր գլխ

կը վարանեցնէր. մանաւանդ ծիծաղելու լինելու
տարակոյտն ալ կը կտաղէր լեզուս . . . ու թե-
րեւս նաեւ մտափախութիւնը՝ դո՛ւ տալու պատ-
րանք մը որ պզտիկ երջանկութեան մը նման տե-
ղատօրուէր էր ներսիցիս : Կայարանապետիս
անգամ ոչինչ հաղորդեցի :

Այսպէս գաղտնիքը մնաց իմ մէջ ինչպէ՞ս
որբութիւն մը : Էութեանս, կեանքիս անփոխա-
րինելի մէկ մասը կ'ըլլա : Սրբապղծութիւն մը
պիտի նկատէի անոր հաղորդակից ընել ուրիշ-
ներն ալ :

Կանոնաւորարար, ամէն գիշեր, այլ եւս ա-
ռանձին չէի մնար իմ մենութեանս հետ : Որոշ-
եայ պահուն, լուսութեան մայթին վրայ կ'իմա-
նայի բացակային քայլերու դոգիւնը . . . Թա՛ք,
Թա՛ք . . . Թաքաթա՛ք . . . կուրծքս կը լայննա-
րարանի մը նման, կը լուսալսուէր ջահերը,
պատշգամները. կը բանայի դուստ լայնօրէն . . .

Շուրջս, մետաղեայ լծակներ ու լեզուակներ
կը թրթռային զեզուն ընտանութեամբ : Զիլ հըն-
չիւնները մարդկային հեւքի մը հետ կը շփոթ-
ուէին : Ու չգիտեմ ի՞նչպէս, կամ ո՞ւրիկ, կը
զգայի որ Անյայտուհին հոն է, իմ գիմացս, իմ
չուրջս, անմիջական մօտս. բազուկս անպսակի
կամէութիւնը կ'ունենար պարուրուելու պարա-
նոցին շուրջ . . . Կը մնայինք ակնարկ ակնարկի
յատած, մինչ աչքերս կը փակէի շտեմելու հա-
մար աշխարհը : Ականջիս մէջ կը հնչէր ելեւէջող
կուրծքի մը, տրտիտ պիւնի մը երաժշտութիւ-
նը . . .

Ու հատկաւ թաւեր կը թռչէին հետազոտ-
թելերու վրայէն : Ինձի համար միջոցը գոյու-
թիւն չունէր այլ եւս. ամէն ձայնանիշ տելի կը
կարճեցնէր տարածութիւնը իմ եւ անձանթ
կայարանին միջեւ : Խրաքանչիւր բառ տելի կը
մօտեցնէր ինձի ԲԱՅԱԿԱՅն, իր անմեկնելի ներ-
կայութիւնը կը խառնէր թաղուն խորհուրդնե-
րուս : Ինչե՞ր կը թօսէինք, ինչե՞ր կ'ընայինք
թօսիլ . . . կրնա՞մ երբ եւ իցէ յիշել . . . ո՞վ կա-
րող է յիշել բառերը, զոր կ'արտաբերէ իր ինք-
նամոտաց պահերուն :

Կարծեմ կ'ըսէի երբեմն իրեն .

— Անյայտուհի՛, իմ Անյայտուհի՛ . . .

— Այո՛, իմ բարեկամ՝ :

— Բու տարի՞քը :

— Զունիմ ես տարիք . . .

— Ուրեմն միշտ երիտասարդ . . .

— Ինչպէս դուն :

— Պարտեա՞լ . . . Սե՛ւ . . .

— Թերեւս . . . ո՞վ գիտէ . . .

— Սիրո՞ւն . . .

— Ի՞նչ փոյթ քեզի :

— Գիշեր բարի, իմ բարեկամ :

Ու յաջորդ գիշեր, անիկա կրկին դուռս կը բաղխէր մէկուն նման, որուն սպասած էի ամբողջ օրը . ներս կը մտնէր բնտանեքար, առանց արտօնութիւն ուղիւ . քրոջ խանդաղատանքով կը նստէր մօտս . աչքերուն կը նայէի ծարաւի, անծիր, թարթափուն ակնարկներով : Երիտասարդ էր թէ՛ ոչ — երիտասարդ . սե՛ւ էր թէ՛ խարտեալ . սիրո՞ւն էր թէ՛ աւելի քան սիրուն, կամ նուազ քան սիրուն . . . Զգիտեմ . այդ ամէնը կը խոստովէին ակնարկներէս, զգայութիւնէս . ան իր բացակայ թեւերը կը ձգէր վզիս շուրջը . ուսիս վրայ կը ծանրանար անդիմադրելի կարօտ մը : Կը դադրէի այլ եւս նշմարելէ մետաղեայ անուակները, ձողիկները, սեղանը, աւայարանը . . . Ու կ'իմանայի միայն բռուր, խոստովանութիւններ, հեծեծանքներ, որոնք կը բղխէին, չգիտեմ, ի՞մ ջրթունքներէս, թէ՛ իր իշական հոգիէն :

— Անյայտուհի՛ս . . .

— Այո, իմ բարեկամ :

— Ծա՛տ հետու ես :

— Արդեօ՞ք . . . չառ մօտ չե՞մ միթէ :

— Բայց ինչո՞ւ այս խաղը :

— Ապրիլը խաղալ չէ՞ միթէ :

— Դուն մանո՞ւկ ես թէ խենթ, Անյայտուհի :

— Ինչպէս դուն . . . այնքան՝ որքան դուն :

— Ուրեմն ցտեսութիւն . . .

— Ինչպէս միշտ . . .

Իրիկուն մը վերջապէս մատներս սկսան խոստովանիլ :

— Անյայտուհի՛, իմ Անյայտուհի՛ :

— Այո՛, բարեկամ, իմ բարեկամ :

— Ի՞նչ է այս խաղը :

— Ի՞նչ փոյթ քեզի . . . Ի՞նչ փոյթ մեզի :

— Սէրն է այս խաղը :

— Հա, հա, հա . . . Ի՞նչ կատակ :

— Կրկին խաղ . . .

— Պաղալը լաւագոյն չէ՞ քան ապրիլը . . .

— Բայց մինչեւ ե՞րբ . . .

— Մինչեւ . . . մինչեւ . . .

Պիտուր ձայն մը, ճիշդ այդ պահուն ընդհատեց Անյայտուհիի վերջին բառերը . անակնկալ հարուած մը կարծէք փշրած էր գործիքը, կամ կտրած հեռագրաթելը մեր միջեւ :

Ու ատիկա եղաւ մեր վերջին խօսակցութիւնը :

Այնուհետեւ, յաջորդաբար, քանի քանի գիշեր, փորձեցի շօշափել լռութիւնը եւ միջոցը, Գիշերին մէջ նետեցի ուռկաններս . իմ ճիշերս մնացին անարձագանդ :

Բայց . . . բայց աւելի քան երբեք, Անյայտուհին ճշգրտապէս մնաց իր ցայգային ժամադրութեան : Ան կուգար այլ եւս առանց ոտնաձայնի, առանց բնաւ բախելու դուռս : Ան կը ներկայանար ինծի օրպէս մէկը որ ամենեւին մեկնած չէ : Կը մնար քոյս՝ թէեւ անբարախ բայց մշտակենդան սրտի մը հանգոյն : Անքթիթ մօմի մը պայծառութիւնն իրրեւ, ան կը տարածուէր շուրջս, հոգիիս երակներէն ներս : Անիկա բոյր էր ու յիշատակ, երազ ու իրականութիւն, Բացակայ Այցելուն, մինչեւ յաւիտեան, ինչպէս ըսել ուղեց ինք :

Ժամանակ մը վերջ անցուցի հեռագրիչի քննութիւնս յաջողութեամբ . նոր պաշտօնով զիս և ուղարկէին Էսկի — Շէհիրի կայարանը :

Անհամբերութեամբ սպասեցի մեկնումի օրուան : Անհաւատալի տենչանք մը յեղակարծօ-

բն չգիտցապէս եղած էր կործանող տակ, որ-
պէս վաղը մը որ կը փախի գտնադէպէն: Փամա-
ցոյցիս սրաքը կանգ առած էր անկողնաթեան
դիմաց, չեղտակի: Բազմակերպ կը մտնէր յարա-
ձուն տենդ մը:

Կը մտածէր ուրեմն. « Տոկան - Չալէն մին-
չեւ Էսկի - Շէշիր գնացքը պիտի այցելէ տա-
նակ մը կայարաններ: Կէլի, Ազիտար, Ալ-
քէճէ, Լէֆթէ, Վէզիր - Հան, Պիլճիք եւ Գեռ
ուրիշներ: Թերեւս, այս՛, Թերեւս սեմի մը վը-
րայ, պատահանի մը առջեւ նշմարեմ Այն, որ
եղաւ գիշերներուս Այցելուն ... Թերեւս
ակնարկի մը, հետաքրքրութեան մը,
մայիտի մը միջոցաւ յայտնուի ինծի Այն, որ
ուրեց մնայ Անյայտահին մինչեւ վերջ:

Արդեօ՞ք ...

Հսկամբերի յետմիջօրէ մըն էր երբ մեկ-
նեցայ պաշտօնատեղիս: Հակառակակա՛ն ճամ-
բորդութիւն մը կատարողի վիճակը կար վրաս:
Անճարակ, անձկալին, մտցայ նոյն խոյ յետին
մնաս բարոյները բռնելու կայարանապետիս:

Գնացքը կը սուրար սրատարափ հեռքերով.
սիրտս անցած էր կործէք վայրաշարժին տեղ ու
կը փութար, կ'արտարար մոլեղին անձամբերու-
թեամբ: Կը քերէ ինք Սաքարիան: Բնանկարնե-
րու խորէն, բոլոր ճանապարհները թեւերին
պարզած, կը ջանալին բռնել, կեցնել մեր գնաց-
քը, բայց մենք կը փախէինք:

Ու գնացքը կանդ կ'առնէր կայարանի մը
առջեւ: Այդ պահուն սիրտս կը սկսէր բաբախել
այնքան ուժգին, որ երկուդէս ամբար կը տանէի
կործանող, կը փորձէի բռնել, խաղաղեցնել
սիրտս: Ու միանգամայն, անբացատրելի յու-
զումի եւ սարսափի մը անձնատուր, կը փախէի
աշտերս, պի'նդ, պի'նդ, կանակ կը դարձնէի չն-
քերուն, մարդոց ու կը սպասէի որ գնացքը ե-
րեքայ ու փախի ...

Գնացքը կը փախէր արդարեւ: Կայարաննե-
րու առջեւ կանդ կ'առնէր թէ ոչ ... Սեմերու
առջեւ, պատահաններու ետին կայի'ն անկարկ-
ներ, մայիտներ, խոստովանութիւններ ... Ո՛հ,

չգիտցայ, չգիտցայ բնաւ: Անպարտելի վարանու-
մը — աւելի հոգը քան ես ինքս — փախել կու-
տար աշտերս, պի'նդ, պի'նդ, կանակ դարձնել
կուտար ինծի կայարաններուն ու փախցնել
կուտար յաջորդական տոթիները, միակ տոթի-
ները:

« Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ այդ օրուան այդ խուսա-
փանքը ... Ինչո՞ւ խելաս մերժումը աշտերուս
նայելու գտնելուն, նայելու պատահաններուն
... Ինչպէ՞ս բացատրել վերջապէս հերոսական
հողին այդ հուսկ գառաբութիւնը »: Քանի՞
անգամներ հարց տուած եմ այնուհետեւ ինքզին-
քիս ու չեմ կրցած պատասխանել:

Հանձնարու կամ ճանչցուելու դասն սթա-
փո՞ւմը արդեօք ... Պատրանքի մը փրկագան
երկի՞ւրը ... Անորդալիքի յուսախարութեան
մը կատկո՞ծը ... Ինքզինքիս առջեւ ծիծաղելի
լինելու փո՞խը ... Այս՛, արդարեւ, ի՞նչ բնազ-
դական արտաբանութիւն ինծի կ'արգիլէր վեր-
տրելէ, ճանչնալ ուրիշ Այն, որու մասին ե-
րազած էի գիշերներով, շարաթներով:

Այս երկրայանքը մնացեր է ու կը մնայ տա-
կալին կեանքիս առեղծուածը:

Կայարանները յաջորդեցին հետեւաբար ի-
րարու: անոնք անցան իմ չկամ աշտերուս խոյ
հետաքրքրութեանս առջեւ:

Վերջապէս բոթ, փակ ժամերէ յետոյ հա-
սայ Էսկի - Շէշիր:

...

Չափազանց դո՛հ էի ետեղեւուն չըջանակի
մը մէջ ինչպէ՞ս: Մեծ կայարանին մշտանորդ
դրացումները գիտ ենթարկած էին արտաքին
կարգապահութեան մը. նախ խրաչեցայ. փրն-
տուցի Տոկան - Չալի հանդարտ ժամերը, միա-
պաղպղ ջրերու նման, ուր կը ցոլանար աշտե-
րուս իմ ներքին պատկերս: Բայց չուտով Էսկի -
Շէշիր ինծի տուաւ շարժումի հեշտանքը: Զրա-
դումներու, անտարբերութեան, մոտացութեան
մէջ բաժնուած էր ժամանակս:

Հողեկան այդ քաղցր ծուլութիւնս պահ մը
վրդափուեցաւ. արդարեւ, օր մը, սուրհանդակը

ինծի բերան հետեւեալ երկտողը, գրուած՝ մեր լեզուով:

« ... Դուն, իմ բարեկամ,

« Մոռցած բլլաս թէ ոչ, կայարանապետին Աղջիկը կուգայ քեզ յիշեցնել թէ ինք մոռցած չէ գիշերային իր խօսակցը: Ու չի կրնար մոռնալ, քանի որ ինքն էր որ առաջին անգամ փնտրեց քեզ երբեմն, որոնց բարեկամութիւնը առանց քեզ տեսած բլլալու, զգաց, զուշակեց քեզ ...

« Ու եթէ օր մը զաղբեցաւ ժամադրութիւնը յարգելէ, ասիկա եղաւ իր սրտէն անկախ պատճառներով:

« Սակայն ինչո՞ւ այս ամբողջ պատմութիւնը, որ կէս գիշերուան քմայք մըն էր, եթէ ոչ երազ մը. ճակատագրական ի՞նչ որոշումով զննուած ու գտած էինք զիրար. ասիկա ոչ դուն խորհած եւ հարցնել անշուշտ, ոչ ալ ես կրնամ բացատրել:

« Բայց երազներուն բախտն է կիսկատար մնալ:

« Ազաւ ուրեմն ա՛յն, որ մնաց քու Անյայտութիւն, կուգայ քեզի իմացնել թէ ան պիտի բաժնուի իր ծնողքին հետ այս գծէն: Կայարանի յիշատակներէն ու պիտի մեկնի արտառահման:

« Եթէ յառաջիկայ ուրբաթ, կէս օրուան զրնայքով Վէլիր - Հան բլլաս, թերեւս կարենաւ սեանել վերջին անգամ քո

Անյայտութիւնը:

Պէտք է ըսել որ սրտիս անջրգի, ամուլ մէկ բողբոջին կը զուգադիպէր այս նամակը. բարեբախտաբար, որովհետեւ չարախիճի հետքեր-քրութիւնը ներշնչեց ինծի երթալ անպայման տեսնելու Անիկա, զոր պճնած, իտէացուցած էի խանդաղատանքովս ... Բայց ալ կը բաւէր. միամտութիւնս ծիծաղելի կը թուէր ինծի. թօշնած ծաղիկ մը հզօն կարենալու, հոգիս անմիա պատրանքէ մը թեթեւցնել կարենալու փափաքը արթնցել էր մէջս յանկարծ:

Յաջողեցաւ հետեւաբար պատրուակներ բուռնեղծել ու արտօնութիւն ունենալ ուրբաթ օրը

բացակայելու համար:

Արոշեալ ժամուն բարձրացաւ զնայք. անասարքեր էի անկեղծօրէն. ոչ մէկ զգացական հետաքրքրութիւն. սիկար մը չրթունքիս՝ իջալ Վէլիր - Հան:

Աչքերս մեքենաբար բարձրացան վերին պատահաններուն. հոն, ուր ընդհանրապէս ճամբորդները կը փնտռեն ու կը սիրեն տեսնել սիրուն զէմքեր, հոն վերը, այժմ, պատահանները կը մնային բաց եւ անխորտապի: Կայարանի դրան առջեւ կուտակուած էին խառնիխառն սնտուկներ, կահկարասիներ. տեղափոխութեան մը իրարանցումը՝ մէկ խօսքով:

Տարեց, ազդութիւնը անորոշ կայարանապետ մը կանգնած էր դրան առջեւ: Կը մօտենում, կը բարեւեմ:

— Կը պատրաստուիք մեկնել, այնպէս չէ՞, Լա՞ն, երէկ իրիկուն իսկ, իմ հասնելէս վերջ մեկնեցաւ:

— Մինա՞կը:

— Ընտանիքին, կնոջն ու աղջկան հետ ...

Բողբոջ մը կը մնամ ապշահար. զգայնութիւնս չեմ կրնար որոշել, որոնեղութիւն մըն է թէ բաւականութիւն մը. թերեւս երկուքին խառնուրդը: Պահ մը կը փորձուիմ հարցապնդել, տեղեկութիւն ունենալ մեկնողներու մասին. բայց կայարանապետը, զիս չփոթութենէ մը ազատել ուղելու մտածումով, կը յարէ անսխալ:

— Ի դէպ, զուր Էսկի - Շէշիրէ՞ն կուգաք. մեկնող բնտանիքին ծանօթ բլլալու էք. ձեզի ուղղուած ծրար մը բլլալու է ներսը. վերջին բողբոջին Օրիորդը մեզի յանձնեց:

Արգարեւ ինծի փախանցուեցաւ պզտիկ, փակ արկղիկ մը:

Կ'առանձնանամ անկիւն մը ու կը բանամ: Կը գտնեմ նախ հեռագրական երիզներու խուրճ մը՝ կապուած կապուած ժապաւնով. ու տուփին խորը կրկին երկտող մը:

« Իմ բարեկամ,

« Ահա քեզի կը վերադարձնեմ բառերը զոր

բախր ինծի երբեմն, այն ուշ գիշերներուն:

« Թուղթի ծուկներն են, դիտեմ, ասանք, համաճարած բոլոր այն միւս բաներուն գոր ոչ գուն, ոչ այլ եւ չկրցանք բանի, ու պահեցինք մեր խորր: »

« Երազի գոյնով — կապոյտ ժապուէնով — պարուրած ու պահած էի մինչեւ ցարդ. ահա քեզի կը յանձնեմ ճիշդ այդպէս, անսխալ. կըրնաս այրել, կըրնաս խնդալ իմ վրաս. բայց անոնք կատարեցին իրենց դերը, ինչ որ կը սպասուէր իրենցմէ. այլ եւս մոխր են անոնք, մոխիր ու յիշատակ ... »

« Այսօր կը սպասէիր զիս տեսնել. բայց ես գիտակցարար խարեցի քեզ. ներք ինծի այս վերջին խաղս այ. չէ՞ որ ապրիլը խաղ մըն է եւ ակը խաղալը աւելի քաղցր քան գայն ապրիլը ... »

« Ներք՝ նաեւ եթէ ուզեցի անձանօթ մնալ. որովհետեւ, ես չպիտի փախաքէի երբեք նուազիլ յիշողութեանդ մէջ ու դադրիլ ըլլալէ ոչ այլ ինչ եթէ ոչ պատրանք մը ... »

Քո

Անյայտուհին

Մինչեւ յախտեան: »

Այնուհետեւ, տարիներուն, եղանակներուն, ժամերուն հետ շատ կիներ, տարօրէն կիներ հիւրընկալուեցան դարպասիս մէջ: Սեւ, Թուր կամ խարտեաչ: Խամ, խամուժ, անտրակելի ակնարկներով: Սիրուն կամ պժգալի. քաղցր կամ դառն: Եղեմին տառապանքը, զժոխքին հրապոյսները ճանչցուցին անոնք ինծի: Անոնց քայլերուն հետքը սակայն չեմ գտներ պարտէզիս առաջին վրայ:

Բայց դարպասիս մէջ, տիրուհիի հմայքով, կ'ապրի ու կ'ընթերցեմ ան միւսը, Անյայտուհին: Մտաւորինքս ներքեւ, խճաքաբերու վրայ կ'իմանամ իր քայլածքին ձայնը: Տարիներուն հետ աճեցաւ, տեղաւորուեցաւ ան յուշերուս ետին, խորանի սրբանկարի մը նման: Սեւ է թէ թուր, թուր է թէ խարտեաչ:

Աչքերը ծով են թէ երկինք, ցերեկ թէ գիշեր. չգիտցայ բնաւ. ու չպիտի գիտնամ երբեք: Որովհետեւ բացական է ան որ ինծի կ'այցելէ, ու պիտի այցելէ թերեւս միշտ... մինչեւ յախտեան ... »

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ